

Таким чином, екологічна культура особистості в сучасних умовах є одним із ведучих компонентів її сутності. Вона може розглядатися як головний системотворчий фактор, який сприяє створенню в людині інтелігентності і цивілізованості. Тільки об'єднанні зусилля багатьох, всіх і кожного окремо, можуть вирішити настільки актуальне сьогодні завдання екологічної освіти, завдання формування екологічної культури.

Звичайно, ми зупинилися лише на окремих аспектах формування екологічної культури підлітків. Подальше дослідження може бути пов'язане з визначенням умов, за яких формування в підлітків екологічної культури відбувається найбільш ефективно.

#### **ЛІТЕРАТУРА:**

1. Концепція екологічної освіти України: Затверджена рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України (протокол № 13/6 – 19 від 20.12.2001 р.) – 23 с.
2. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття) // Освіта – 1993. – № 44–46. – С. 2–12.
3. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі виховання // Молодь і закон: Збірник нормативних документів з проблем виховання студентської молоді / За ред. Н.І. Косаревої. – К.: ІЗМН, 1997. – 352 с.
4. Громадська оцінка екологічної політики в Україні. Доповідь українських громадських екологічних організацій. – К., 2003. – С. 88–89, 91–92.
5. Пустовіт Г. Екологічна освіта в позашкільних закладах // Шлях освіти. – К., 1999. – № 3. – С. 15.
6. Екологічний вісник. – К., 2002. – № 7–8. – С. 15.
7. Отношение школьников к природе / Под ред. И. Д. Зверева и И. Т. Суравегиной. – М., 1978.

**УДК 371**

**Т. В. Яцула**

### ***ДЕЯКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КЛУБАМИ ДОЗВІЛЛЕВОГО СПІЛКУВАННЯ ШКОЛЯРІВ***

Проблема дозвілля школярів усе більше привертає увагу науковців (А. Брилін, А. Капська, О. Карпенко, Л. Просандєєва, Т. Сущенко, Б. Титов, Ю. Стрільцов та ін.).

Особлива цінність дозвілля полягає в тому, що воно може допомогти людині реалізувати все найкраще, що потенційно закладене в ній – констатує Б. Титов [4].

Вивчення змісту дозвілля учнів підліткового та юнацького віку дає змогу визначити наступне: спілкування з друзями, обговорення актуальних для підлітків, юнаків питань займає ведуче місце змісту дозвілльового часу.

Разом з цим питання організації дозвілльового спілкування школярів, зокрема учнів підліткового і юнацького віку та управління цим процесом ще не знайшли відображення в наукових публікаціях.

Різні аспекти проблеми спілкування вивчаються філософами, соціологами, психологами (Б. Ананьєв, Г. Андрєєв, О. Бадалєв, М. Беришевський, М. Каган, О. Леонтєєв, Б. Ломов, Б. Паригін, В. Семіченко, Т. Яценко та ін.).

Теоретико-методологічним основам педагогічного спілкування та особливостям педагогічної взаємодії присвячені роботи І. Беха, І. Зязюна, В. Кан-Каліка, О. Киричука, О. Леонтєєва, С. Макаренко, С. Максименко, А. Мудрика, В. Семіченко, Т. Яценко та ін.

Педагогічне спілкування забезпечується вчителем, який постає перед дітьми як особистість з певними установками, ціннісними орієнтаціями, світоглядом. Найважливішою функцією педагогічного спілкування являється функція полегшення, фасилітація спілкування (К. Роджерс). Це означає, що вчитель допомагає, полегшує учневі виразити себе, виразити те, що в ньому є позитивного. Зацікавленість вихователя в учнях, доброзичлива, підтримуюча контактна атмосфера спілкування сприяє самопрояві, саморозвиткові дитини.

Педагогічна взаємодія у сфері досугових потреб, інтересів школярів припускає насамперед створення такого мікросоціуму, в якому дитина відчуває цінність своєї індивідуальності й активний інтерес з боку дорослих до проблем особистісного розвитку.

Особливе значення для нашого дослідження мають роботи А. Мудрика [3], де автор аналізує специфіку спілкування підлітків, юнаків і вплив його на розвиток особистості. Автор зосереджує нашу увагу на таку особливість спілкування в цьому віці як інтегрованість інтересів та захоплень. Якщо підліток бажає увійти в коло референтної для нього групи однолітків, він виявляє інтерес до змісту їх спілкування. Рівень розвитку особистості в цьому віці визначається й тим колом захоплень, які для підлітка, юнака є актуальними.

Емоційно-змістовною домінантою спілкування є обговорення проблем, пов'язаних з особистісним становленням. Тому підліток у спілкуванні з однолітками орієнтується не тільки на спільність інтересів, захоплень, але й на розуміння та підтримку.

Базуючись на цьому, наше припущення полягало в наступному: дозвіллене спілкування школярів має величезні можливості для їх саморозвитку якщо: підпорядковане системно-розвиваючому педагогічному управлінню, в основі якого знаходяться принципи гуманістичної й особистісно зорієнтованої педагогіки.

Значний інтерес для обґрунтування науково-теоретичних засідок управління клубами дозвілленого спілкування школярів мають дослідження з проблеми особливостей спілкування підлітків, юнаків у вільний час [2: 3].

Спілкування підлітків з однолітками протікає у вигляді інформаційних і дискусійних діалогів. У інформаційному діалозі підліток прагне одержати максимум інформації про себе як суб'єкта життєдіяльності. Багато місця в бесіді підлітків займає обговорення переглянутих фільмів і передач. Дискусії з приятелями зв'язані з вибором і способом організації спільного часу перепровадження, виникають так само з приводу з'ясування відносин і особистих проблем.

У змісті спілкування старших підлітків усе більше місце починає займати їхнє власне "Я". При обговоренні багатьох тем вони починають зв'язувати з наявним у них індивідуальним досвідом проектування свого "Я" в обговорювану ситуацію.

У юнацькому віці відбувається відкриття себе як неповторної індивідуальності. Цей процес нерозривно пов'язаний з відкриттям соціального світу, у якому має жити.

Головним новотвором юності є готовність до особистісного і життєвого самовизначення. Як відзначає І. Кін [2: 189], педагогові важливо знати, чи представляє старшокласник своє майбутнє як природне продовження сьогодення або як його заперечення, чи бачить він у майбутньому продукт власних зусиль або щось таке що "саме прийде". Щоб побудувати життєвий план, юнак повинен більш-менш чітко поставити перед собою, як мінімум, декілька питань:

- 3) У яких сферах життя сконцентрувати зусилля для досягнення успіху?
- 4) Що саме й у який період життя повинно бути досягнуто?
- 5) Якими засобами й у які конкретні терміни можуть бути реалізовані поставлені цілі?

Для спілкування учнів юнацького віку поряд з інформаційним дискусійним типом діалогу стає характерним сповідний діалог. Як відзначає А. Мудрик, у ранній юності збільшується обсяг спілкування зі старшими хлопцями (різниця у віці 2–7 років). Зміст цього спілкування визначається спільними інтересами.

Виходячи з цього, нами було поставлено наступне завдання: теоретично обґрунтувати процес управління клубами дозвілленого спілкування школярів.

Основним компонентом змісту керування досугового спілкування школярів є "Я"-концепція учасника, педагогічна допомога в її розвитку. Тому керування спілкуванням учнів підліткового і юнацького віку це технологія інтерактивних методів, що допомагає учням краще пізнати себе, своїх однолітків, навколишній світ, сприяє активізації процесів саморозвитку та самовдосконаленню.

Утілення технології можливо, якщо дотримуватися наступних принципів:

1) Повного прийняття кожного хто вчиться, безумовного позитивного відношення до нього як до особистості.

2) Емпатичного розуміння учасників досугового спілкування, тобто здатність проникати в емоційні стани.

3) Конгруентності педагога-організатора, що трактується як здатність залишатися самим собою.

Зміст педагогічної діяльності в клубах досугового спілкування школярів зводиться до наступних положень:

1) Забезпечення умов для “повноцінно-функціонуючої” особистості – розвиток адекватної і гнучкої “Я“-концепції. Це можливо за допомогою надання допомоги в особистому рості.

2) Джерело і рух сили особистісного росту знаходяться поза людиною, а не в ньому. Коштовним і значимим для особистості є те, що засновано на особистому досвіді, на особистому виборі. Тому клуби досугового спілкування засновані на інтересах та потребах учасників. Це є оптимальним середовищем для особистісного розвитку.

3) Вихідною умовою особистісного росту виступає прийняття себе. Поважаючи, упевнена у собі людина (а інтерес до тієї або іншої сфери життя, компетентність у ній дає це відчуття) відкрита для саморозкриття і саморозвитку.

Базуючись на цих основних принципах організації досугового спілкування школярів учитель-вихователь повинен володіти не тільки знаннями, але й визначеними якостями особистості:

- протягом усього періоду спілкування демонструвати дітям свою довіру;
- допомагати учням у формуванні й уточненні цілей і задач своєї життєдіяльності;
- бути для учнів джерелом різноманітного досвіду до якого можна звернутися за допомогою;

- розвивати в собі здатність почувати емоційний клімат групи досугового спілкування і приймати його;

- бути активним учасником групової взаємодії;

- постійно удосконалювати свою особистість, бути відкритим для всього нового;

- виходити з того, що в учнів є внутрішня мотивація у виборі змісту.

Клуби дозвіллевого спілкування є реальним середовищем, де “вихователь і вихованець працюють у єдиному емоційно-чуттєвому діапазоні, який запобігає психічному напруженню...” Тут дитина шоразу відчуває, що зустріч з вихователем відкриває для неї нові можливості як до емоційних вражень, так і до спілкування та вільної поведінки [1: 30].

Особливий сенс у нашому дослідженні має визначення особистості вихователя. Як пише І. Бех “передача індивідуальності від вихователя до вихованця є найважливішою стороною виховання. У реальній діяльності педагог наочно демонструє засвоєні їм моделі поведінки, соціальні норми і цінності. Його індивідуально-психологічні характеристики обумовлюють ціннісно-сміслові утворення виховання. Вчителя наповнюють змістом світ цінностей дитини [1: 14].

Ось чому інтереси, захоплення педагога, зміст його дозвіллевого часу дає можливість досягнути того рівня взаємовідносин з вихованцями, коли виховний процес набуває особистісно-значущої мети.

Враховуючи основні положення гуманістичної психології, особистісно зорієнтованого виховання, модель управління спілкуванням школярів включає наступні підструктури:

- особистісно зорієнтоване спілкування вихователя-організатора дозвіллевого клубу школярів;

- властивості, які характеризують взаємодію вчителя-вихователя й учнів у процесі дозвіллевого спілкування.

Ведучими компонентами особистісно зорієнтованого спілкування стають: аксіологічний, когнітивний, діяльнісний і особистісний.

Аксіологічний компонент спрямований на аналіз співвідношення світу цінностей, інтересів, захоплень школярів у світі цінностей. Допомога вихователя у виборі особистісно-значущої сфери цінностей учасника в клубі дозвілєвого спілкування.

Когнітивний компонент забезпечує знаннями про людину, її взаємозв'язок з такими категоріями, як природа, культура, суспільство та ін.

Діяльнісний компонент передбачає розвиток у школярів мотивів і цілей діяльності, які нададуть можливості орієнтуватись в оточуючому світі, аналізувати явища, процеси.

Особистісний компонент спрямований на усвідомлення своєї особистості, на виявлення, розкриття можливостей, які, у свою чергу, сприяють процесу самореалізації.

Педагогічна взаємодія має дидактичний, виховний та соціально-педагогічний компонент. У сфері дозвілля школярі мають специфіку, яка обумовлена метою як спілкування, так і діяльності.

Дидактичний компонент пов'язаний зі знаннями технологічної передачі “Я“-концепції (вихователя) з метою стимулювання саморозвитку школяра.

Виховний компонент спрямований на активізацію уваги учасників, на вирішення морально-значущих проблем сучасності, таких як “відповідальність за своє життя і життя близьких”, “Толерантність як важлива і необхідна якість особистості” та ін.

Соціально-педагогічний компонент передбачає використання сучасних соціально-психологічних методів розвитку особистості школяра з метою адекватним вимогам суспільства.

Вивчення змісту дозвілєвого спілкування школярів підліткового і юнацького віку свідчать про великий потенціал можливостей педагогічно-спрямованого впливу. Спільність інтересів, захоплень вихователя-організатора та учнів є однією з умов управління клубами дозвілєвого спілкування школярів і, одночасно, основою у вирішенні питань особистісного розвитку школярів. Теоретична основа управління базується на принципах, ідеях, концепціях, положеннях гуманістичної й особистісно зорієнтованої педагогіки.

#### **ЛІТЕРАТУРА:**

1. Бех І.Д. Особистісно орієнтоване виховання. – К., 1996.
2. Кин И.С. Психология ранней юности. – М., 1989.
3. Мудрик А.В. Общение в процессе воспитания. – М., 2001.
4. Титов Б.А. Социализация детей, подростков и юношества в сфере досуга . – СПб, 1996.